

Spolufinancováno
Evropskou unií

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA

ANALÝZA

výkonu trestu obecně prospěšných prací (OPP)

v regionu

Kroměříž a Prostějov

srpen 2024

zpracoval: Mgr. Petr Kubačka
koordinátor projektu „Podpora výkonu alternativního trestu obecně prospěšných
prací“
ESF OPZ+, CZ.03.02.02/00/22_004/0002948

Obsah

1. Úvod.....	3
2. Charakteristika okresů Kroměříž a Prostějov, demografické údaje	3
3. Kriminalita	9
4. Ukládání trestů OPP a vykonatelnost	9
5. Odsouzení k výkonu trestu OPP	15
6. Poskytovatelé míst pro výkon OPP.....	18
7. Střediska Probační a mediační služby.....	23
8. Závěr.....	25
9. Zdroje dat	27
10. Seznam tabulek	27
11. Seznam obrázků	27

1. Úvod

Tato analýza výkonu trestu obecně prospěšných prací (OPP) se věnuje:

- **výkonu trestu OPP** ze strany odsouzených
- **a zajištění výkonu tohoto trestu** u poskytovatelů míst pro výkon OPP

v regionu tvořeném okresy **Kroměříž a Prostějov**.

Tyto dva okresy tvoří společný region, v němž je pro období 2024 až 2027 realizován projekt Podpora výkonu alternativního trestu OPP, a analýza je výchozím výstupem tohoto projektu pro tvorbu a realizaci Speciálního programu zaměřeného na podporu výkonu trestu OPP zejména u osob se zvýšeným rizikem selhání ve výkonu trestu a podporu poskytovatelů míst pro výkon OPP.

Cílem analýzy je popsat situaci, identifikovat specifika regionu, zaměřit se na otázky vyvstávající při zajišťování výkonu trestu OPP a popsat výzvy, které jsou s výkonem tohoto trestu spojeny.

Analýza vznikla v polovině roku 2024. Je v ní pracováno s daty z let 2022 a 2023, avšak co do výkonu trestu OPP se ohlíží také k letům 2018 až 2020, aby bylo možné zohlednit skutečnost, že uložené tresty v jednom kalendářním roce bývají vykonávány ještě i v následujících rocích, a aby analýza nepředstavovala jen čísla, ale byla schopna nastínit stav a vývoj.

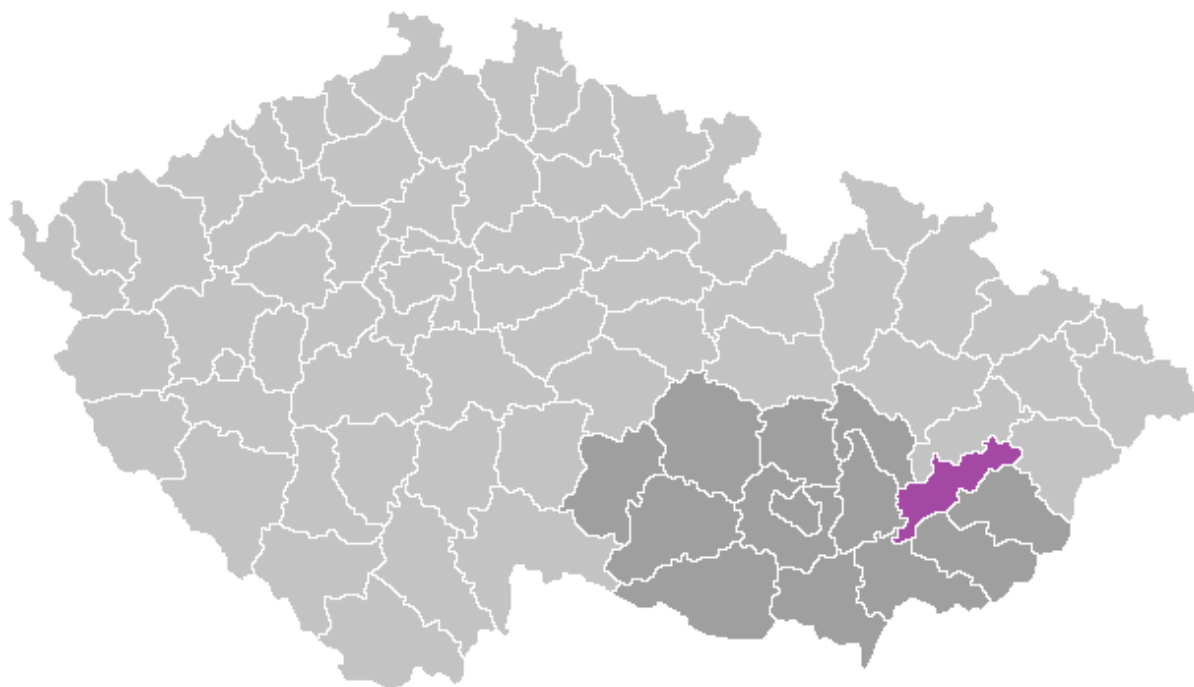
2. Charakteristika okresů Kroměříž a Prostějov, demografické údaje

Okresy Kroměříž a Prostějov spolu tvoří severní část jihomoravského soudního kraje. Podstatnou část obou okresů tvoří rovinatá oblast zvaná Haná. V rovinách leží obě okresní města, Kroměříž a Prostějov, a bydlí zde většina obyvatel (oba okresy mají téměř 110 tis. obyvatel každý). Protáhlé tvary území okresů ovšem zasahují i do pahorkatin, resp. vrchovin.

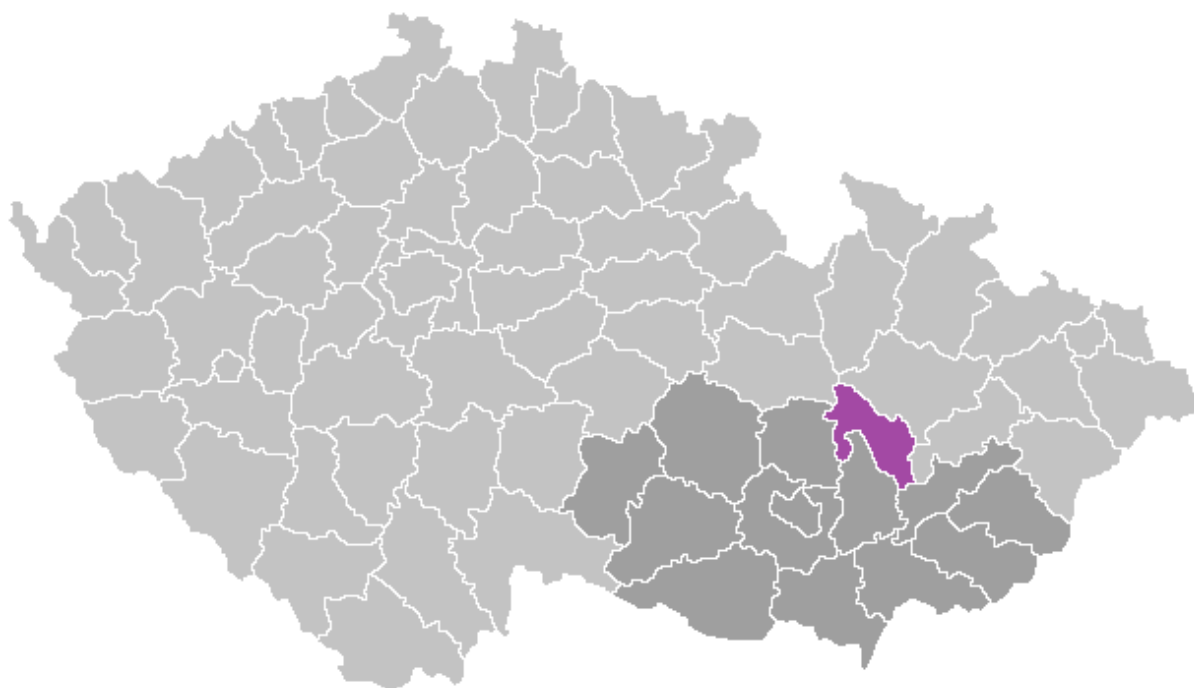
Charakterizujeme-li okresy, čerpáme (zejména z ČSÚ) data týkající se okresů administrativních. Data o trestech OPP se vztahují k obvodu Okresního soudu v Kroměříži a obvodu Okresního soudu v Prostějově. Obvod prostějovského soudu se kryje se správním okresem Prostějov. U obvodu kroměřížského soudu není shoda v území s okresem Kroměříž úplná, nicméně rozdíl je minimální a pro danou analýzu je nepodstatný.

Dle administrativního členění České republiky spadá okres Prostějov pod Olomoucký kraj a okres Kroměříž pod kraj Zlínský. Z Prostějova je to do Olomouce po dálnici 20 km, z Kroměříže do Zlína cca 35 km (částečně po dálnici); mezi Prostějovem a Kroměříží je vzdálenost také cca 35 km. Pokud se život obyvatel orientuje k větším městům, jsou pro ně podle příslušnosti k okresu a kraji přirozeně spádová jejich okresní a krajská města. Snad jen v případě města Bystřice pod Hostýnem se Kroměříž dělí o pozici „velkého města“ s městem Přerov, které je okresním městem v Olomouckém kraji (Bystřice p. H. leží od Kroměříže 30 km, od Přerova 20 km).

Obrázek 1 Okres Kroměříž v mapě ČR

Obrázek 2 Okres Prostějov v mapě ČR

2.1. Obyvatelstvo

Dá se říci, že okresy Kroměříž a Prostějov si jsou co do počtu a skladby obyvatel velice podobné. Nejen tím, že se podstatná část lidí z obou okresů považuje za Hanáky (od čehož se odvozují některé vlastnosti obyvatelstva, ať už skutečné, nebo domnělé). **Každý okres má 100 až 110 tisíc obyvatel, z nichž většina žije ve městě, nebo v jeho těsné blízkosti**, nicméně oba okresy tvoří i **velký počet malých obcí** (jen obcí s menším počtem obyvatel než 500 je v každém okrese 42, resp. 44). V národnostním složení obyvatelstva také nejsou výraznější rozdíly a žádný z nich v tomto ohledu není nějak specifický. Okresy leží uprostřed Moravy, ve větší vzdálenosti od státních hranic.

Viditelnější rozdíl nacházíme ve velikosti sídel. Zatímco okresní město **Kroměříž má necelých 30 tisíc obyvatel a v okrese se pak nachází další větší města** (s počtem obyvatel kolem 10, případně 5 tisíc), **Prostějov má obyvatel téměř 45 tisíc a další města v jeho okrese mají vždy méně než 3 tisíce obyvatel.**

Většina obcí se sdružuje do tzv. mikroregionů. V rámci nich obce spolupracují na rozvoji území, zlepšování podmínek pro život a případně i pro turistický ruch. Spolupráce a společné akce obcí přináší pro jejich obyvatele i další příležitosti vedle těch, které vznikají v obcích díky spolkové činnosti apod.

2.1.1. Počty obyvatel

Okres Kroměříž

104 522 obyvatel (k 1.1.2023)

- z toho 51 145 mužů a 53 377 žen,
- z toho 65 399 ve věku 15-64 (z toho přes 14 tisíc mužů svobodných, téměř 14 tisíc mužů ženatých a cca 4 tis. rozvedených a přes 10 tisíc žen svobodných, téměř 15 tisíc žen vdaných a téměř 5 tis. rozvedených)

Tabulka 1 Počty obyvatel v nejlidnatějších obcích okresu Kroměříž

Kroměříž	28 185	Morkovice-Slížany	2 932
Holešov	11 538	Koryčany	2 733
Bystřice pod Hostýnem (+ bezprostředně sousedící Chvalčov)	8 029 (+1 609)	Kvasice	2 196
Hulín	6 524	Zdounky	2 078
Chropyně	4 720	Zborovice	1 449

Hustota zalidnění: 131 obyvatel na km² (jen v Kroměříži 136 ob./km², v Holešově 163 ob./km²)

Pohyb osob do a z okresu: V roce 2023 se přistěhovalo 1771 obyvatel, vystěhovalo 1554. /Nicméně počet obyvatel k 31.12.2023 poklesl na 104 410, když počty obyvatel neovlivňuje jen při- a vystěhovalectví./

Okres Prostějov

108 717 obyvatel (k 1.1.2023)

- z toho 53 121 mužů a 55 596 žen,
- z toho 68 183 ve věku 15-64 (z toho cca 15 tisíc mužů svobodných, cca 14 tisíc mužů ženatých a cca 4 tis. rozvedených a téměř 11 tisíc žen svobodných, přes 15 tisíc žen vdaných a cca 5 tis. rozvedených)

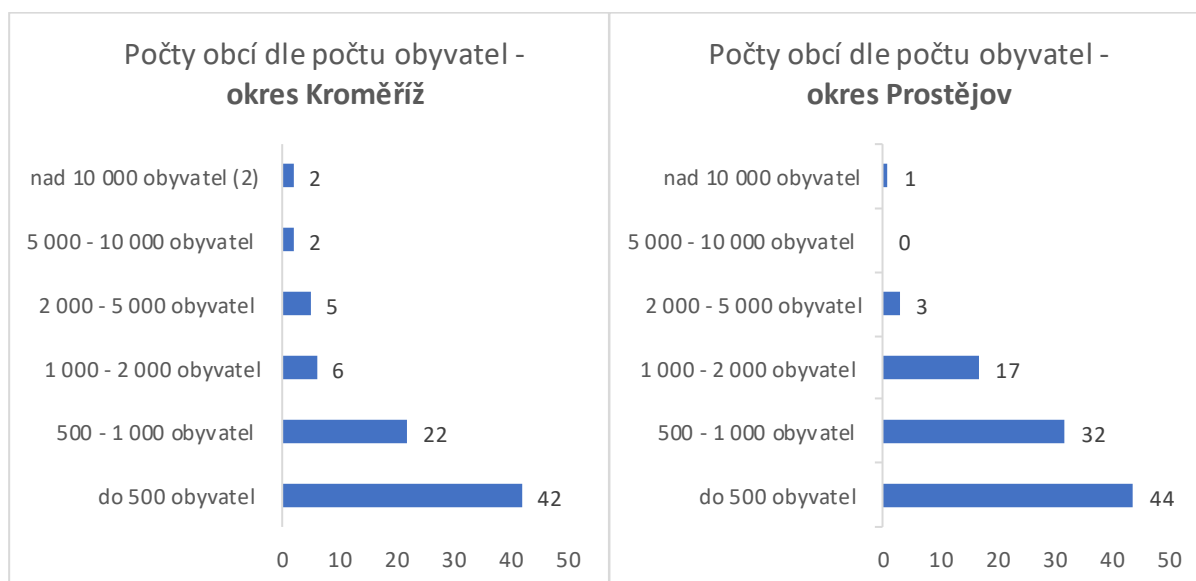
Tabulka 2 Počty obyvatel v nejlidnatějších obcích okresu Prostějov

Prostějov	43 551	Olšany u Prostějova	1 839
Kostelec na Hané	2 872	Vrbátky	1 770
Konice	2 666	Kralice na Hané	1 697
Plumlov	2 300	Mostkovice	1 606
Němčice nad Hanou	1 918	Smržice	1 605

Hustota zalidnění: 140 obyvatel na km² (jen v Prostějově 164 ob./km²)

Pohyb osob do a z okresu: V roce 2023 se přistěhovalo 1897 obyvatel, vystěhovalo 1364 /Počet obyvatel i v důsledku dalších faktorů k 31.12.2023 mírně vzrostl na 108 930./

Obrázek 3 Grafické znázornění počtu obyvatel

2.1.2. Vzdělání obyvatel

Dle sčítání 2021 měli obyvatelé okresu Kroměříž starší 15 let (tj. 86 349 obyvatel) nejvyšší dosažené vzdělání v těchto počtech:

<u>okres Kroměříž</u>			<i>základní</i>	10 952 ob.	12,7 %
<i>střední bez maturity</i>	31 337 ob.	36,3 %	střední s maturitou	25 945 ob.	29,0 %
<i>vyšší odborné a konzervatoř</i>	1 245 ob.	1,44 %	vysokoškolské	12 189 ob.	14,1 %

V okrese Prostějov bylo mezi 89 329 obyvateli staršími 15 let nejvyšší dosažené vzdělání rozloženo takto:

<u>okres Prostějov</u>			<i>základní</i>	11 108 ob.	12,4 %
<i>střední bez maturity</i>	32 304 ob.	36,2 %	střední s maturitou	27 297 ob.	30,6 %
<i>vyšší odborné a konzervatoř</i>	1 210 ob.	1,35 %	vysokoškolské	12 141 ob.	13,6 %

Oproti celostátnímu průměru mají obyvatelé sledovaných okresů ve větší míře středoškolské vzdělání bez maturity (cca o 5 %) a méně často vysokoškolské vzdělání (o 3-4 %).

2.1.3. Nezaměstnanost

Nezaměstnanost v okresech Kroměříž a Prostějov patří v rámci celé ČR k těm nižším, pohybuje se dokonce **pod celostátním průměrem**.

Zatímco ke konci roku 2023 dosahovala v ČR registrovaná nezaměstnanost 3,7%, na Prostějovsku byla o 1% nižší. Nižší míra nezaměstnanosti je také v okrese Kroměříž, nicméně zde lze vystopovat větší rozdíly mezi jednotlivými městy (např. Bystřice pod Hostýnem 3,88%, Holešov 2,15%, Kroměříž 3,01%). Je zjevné, že v některých místech je méně pracovních příležitostí a obyvatelé musejí častěji dojíždět za prací do větších měst, přičemž individuální doprava osobními automobily je často nezbytností.

Region prakticky není poznamenán takovými strukturálními změnami, které by s sebou nesly větší nezaměstnanost (a další sociální problémy). Nejde o oblasti, kam by se v minulosti lidé stěhovali za prací v těžkém či těžebním průmyslu apod. Naopak má tento region více příležitostí a snazší cestu k rozvoji, a to i díky rozvíjející se silniční (i dálniční) síti.

2.2. Sociálně vyloučené lokality

Zejména ve větších městech (v Prostějově, Kroměříži, Holešově, Bystřici pod Hostýnem) jsou některé lokality označovány jako sociálně vyloučené. V okrese Kroměříž je takto identifikováno **asi 7 míst, v nichž pobývá celkem do 700 obyvatel.** V okrese Prostějov jde o **8 lokalit s celkem 600 až 900 obyvateli.** Danými lokalitami jsou **v místním kontextu spíše jen jednotlivé ulice nebo obytné domy.**

Tato analýza se věnuje trestu OPP, a proto pomineme jiné otázky spjaté se sociálně vyloučenými lokalitami a lokalitám se věnujeme ve vztahu k trestné činnosti.

Jak shrnuje Agentura pro sociální začleňování, „sociálně vyloučené lokality jsou obecně spojeny s vyšší mírou kriminality než je celorepublikový průměr. Příčinou tohoto stavu je především koncentrovaný výskyt jevů, které souvisí s životem v sociálním vyloučení. Těmito jevy jsou například: chudoba, zadlužení, nedostatek příležitostí k uplatnění v běžném životě, závislosti (gambling, alkohol, drogy).“ Sociálně vyloučené lokality ovšem negenerují jen vyšší počet pachatelů trestných činů, ale také osoby poškozené trestnou činností. Většina obyvatel sociálně vyloučených lokalit bývá oběťmi trestné činnosti osob, které zneužívají složité životní situace lidí žijících v sociálním vyloučení (lichvářů, drogových dealerů, podvodníků, kuplířů). Specifikem je, že tato kriminalita je často latentní a zůstává skrytá i před zraky policie.

Z trestné činnosti, která je policií registrovaná a na níž se podílejí lidé ze sociálně vyloučených lokalit, půjde především o majetkovou trestnou činnost, případně trestnou činnost spojenou s distribucí či užíváním drog.

V České republice si sociálně vyloučené lokality spojujeme především s lidmi romského etnika. Nelze to mít za pravidlo, nicméně je skutečností, že Romové jsou z velké části obyvateli těchto lokalit.

Pracovníci OČTŘ a Probační a mediační služby zpravidla romské kořeny nemají, proto mohou mít většinový (předsudečný) pohled, nebo Romy jako klienty prostě mohou vnímat výrazněji. Přesto řekněme, že Romové tvoří výraznou (to neznamená nutně, že velkou) část pachatelů (některých) trestných činů. K jejich výraznosti jako pachatelů trestných činů (a klientů Služby) přispívá to, že nezřídkou jsou pachatelé z řad Romů příbuzensky propojeni. Zatímco u mladých či mladistvých pachatelů z většinové společnosti při spáchání trestného činu několika pachatelů společně představuje pojítka mezi pachateli toliko „kamarádství“, při spáchání trestného činu několika mladými Romy současně není mezi pachateli výjimečná příbuzenská vazba. Bohužel, pokud má v rodině zkušenosti s trestnou činností více osob, bude snazší přenos takové „zkušenosti“ na další členy rodiny.

V Prostějově poutá pozornost k lidem romského etnika ještě další specifikum. Je zde větší zastoupení olšských Romů, kteří se odlišují životním stylem, společenskou strukturou a hodnotami nejen od většinové neromské populace, ale i od ostatních Romů. Podle kvalifikovaných odhadů v ČR tvoří olšští Romové 10% romské populace. V Prostějově je toto zastoupení vyšší. Přičemž odhad počtu Romů celkem v tomto městě se pohybuje kolem čísla 1300.

Ve městě Kroměříž je kvalifikovaný odhad Romů 650 celkem, z toho je odhadem 325 Romů sociálně vyloučených.

3. Kriminalita

V roce 2022 bylo podle údajů ČSÚ v okrese Kroměříž zaregistrováno 1167 trestných činů a v okrese Prostějov 1401 trestných činů.

Oba okresy leží v krajích, které jsou mírou kriminality v rámci ČR podprůměrné. A to nejen v počtu evidovaných trestných činů na kraj, ale i při přepočtu trestných činů na počet obyvatel.

Obdobně jako v celé ČR míra celkové registrované trestné činnosti klesá; dá se říct, že postupně. V roce 2022 byla celková míra registrované trestné činnosti v okrese Kroměříž oproti stavu před deseti lety nižší téměř o 30%, v okrese Prostějov byl zaznamenán pokles téměř o 40%.

Celkový pokles registrované trestné činnosti neznamena plošné snížení počtu všech druhů trestných činů. U řady trestných činů jejich počet neklesá a je setrvalý, nebo je s jednotlivými lety proměnlivý oběma směry (mj. i u závažných zločinů vraždy či znásilnění). Je také zřejmé, že narůstá kriminalita v kyberprostoru. Avšak např. u vloupání do bytů a rodinných domů, u kterých lze předpokládat důsledné nahlašování ze strany poškozených, došlo v okrese Prostějov za poslední desetiletí k tří až čtyřnásobnému poklesu případů (v roce 2022 jich bylo jen 17). Na Kroměřížsku byl pokles oproti stavu před deseti lety poloviční (v roce 2022 došlo k vloupání v 18 případech; podobně jako v letech 2019 a 2020).

Nejvíce trestných činů spadá do kategorie **majetková trestná činnost (krádeže, vloupání, podvody a jiná majetková)**, která ve sledovaných okresech představuje **až 2/3 celkové registrované trestné činnosti**. Další nejpočetnější skupiny - **násilná trestná činnost a tzv. toxikomanie** - pak zastupují každá 10-15 % všech trestných činů.

4. Ukládání trestů OPP a vykonatelnost

Trest obecně prospěšných prací je v České republice jako sankce za trestnou činnost ukládán dlouhodobě v množství **10-12 % všech trestů** (v roce 2022 držel s 11,1 % čtvrté místo mezi všemi ukládanými tresty). V následujících podkapitolách jsou shrnuta specifika ukládání a výkonu tohoto trestu v okresech Kroměříž a Prostějov, včetně uvedení orientačního množství hodin práce, která má být, resp. je dle rozhodnutí trestních soudů vykonávána.

4.1. Struktura trestných činů, za které je ukládán trest OPP

Trest OPP ukládají soudy pachatelům přečinů, tj. takových trestných činů, které byly spáchány buď z nedbalosti, nebo při jejichž spáchání hrozí odnětí svobody max. na pět let (viz § 14 a § 62 trestního zákoníku).

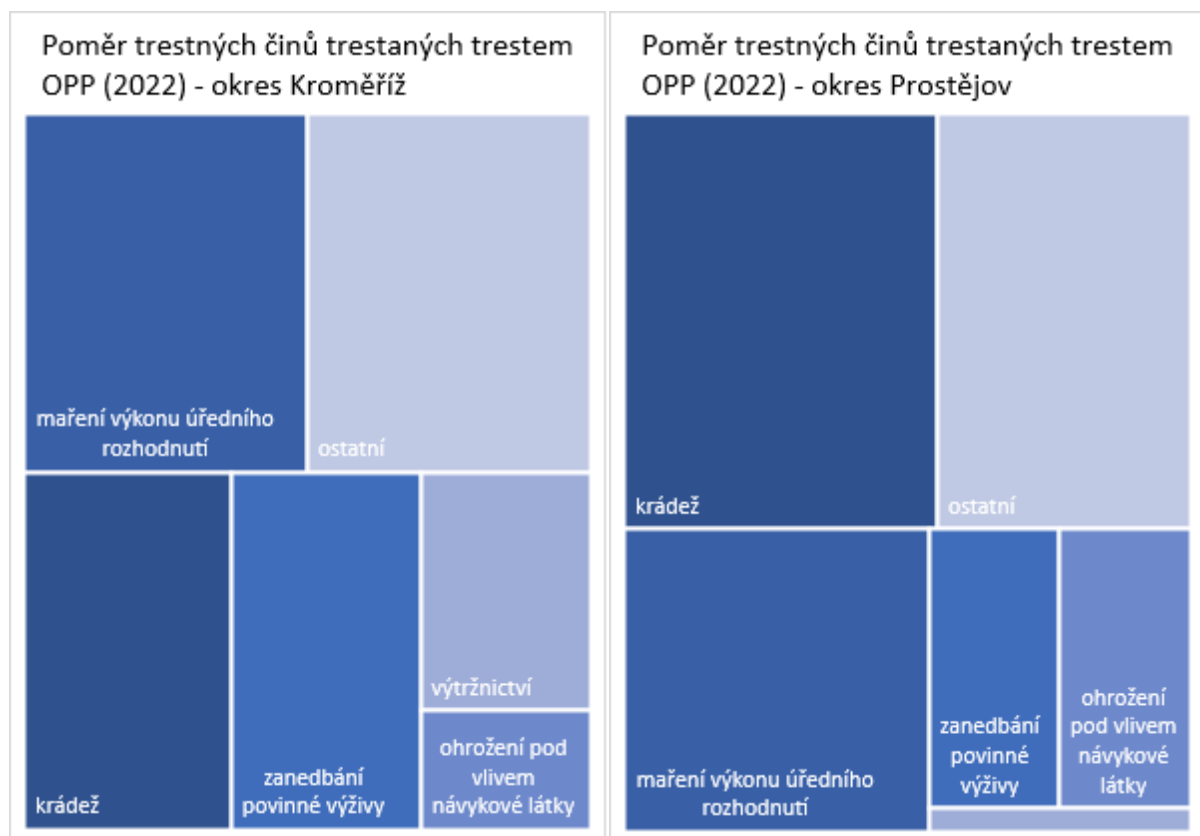
Z trestů OPP evidovaných k výkonu v roce 2022 v celé ČR byla čtvrtina (24,4 %) uložena za krádeže. Dalšími dlouhodobě nejčastějšími trestnými činy, za které je trest OPP ukládán, jsou maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (21,1 % případů

v roce 2022), zanedbání povinné výživy (9,8 %) a ohrožení pod vlivem návykové látky (7,5 %). Takto vypovídá statistika o dospělých i mladistvých pachatelích společně. Pokud se podíváme na mladistvé samostatně, zjišťujeme, že nejčastějším proviněním, za které jsou ukládány obecně prospěšné práce, je vedle krádeže (21,1 %) výtržnictví (21,8 %).

I v okrese Prostějov byly tresty OPP v roce 2022 uloženy nejčastěji za **krádeže** (32 %) a **maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání** (22,7 %). Shodně s daty z celé ČR jsou pak třetím a čtvrtým nejčastějším trestným činem trestaným obecně prospěšnými pracemi **zanedbání povinné výživy** a **ohrožení pod vlivem návykové látky** (9 % každý).

V okrese Kroměříž data z roku 2022 doplňují, že trest OPP se nejčastěji pojí s pěti trestnými činy – pátým je **výtržnictví**. Tresty OPP uložené zdejšími okresními soudy byly uloženy za výtržnictví v 10 % (krádež v 18,3 %, maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání v 25 %, zanedbání povinné výživy v 16,7 %, ohrožení pod vlivem návykové látky v 5 %).

Obrázek 4 Grafické znázornění poměru trestných činů

4.2. Počet ukládaných trestů OPP a počet ukládaných hodin k odpracování

Za rok 2022 je v ČR evidováno celkem 6 019 nových případů trestů OPP (včetně tzv. trestních opatření ukládaných mladistvým pachatelům). Z toho v okresech Kroměříž a Prostějov bylo uloženo 60, resp. 66 trestů OPP. V období 2018-2022 byl

v těchto okresech **průměrný počet trestů OPP 62, resp. 63 trestů ročně.** (U prostějovského soudu se počet ukládaných trestů OPP v uvedeném pětiletém období zvýšil o více než 20 %.)

60 trestů OPP uložených **v roce 2022 v Kroměříži** představovalo celkem **11 870 hodin OPP** k vykonání. V Prostějově uložených 66 trestů zahrnovalo celkem **15 422 hodin OPP** (pozn.: Nekulatý počet hodin vznikl v důsledku započtení předchozího výkonu části trestu jednoho z pachatelů). Z uvedených čísel vyplývá, že ve sledovaném regionu **průměrně na jeden trest připadá 216,6 hodin OPP** (v samotném okrese Prostějov bylo průměrně v jednom trestu 233,7 hodin OPP, v okrese Kroměříž byla průměrná výměra 197,8 hodin.).

V celé ČR v roce 2022 byl průměrný počet uložených hodin OPP na jeden trest 217,9. V obou okresech se potvrzuje skutečnost, že **soudy z možné výměry 50 až 300 hodin, v níž mohou trest OPP uložit, vybírají zpravidla vyšší počet hodin.** (Tendence soudů držet se vyšší hranice výměry trestu je patrná např. i při letném pohledu na počty uložených hodin v Prostějově v roce 2022: Nízký trest o výměře 50 hodin byl uložen jen jednou, 100 hodin také jen jednou, následující 150hodinový trest 12krát, zatímco trest o výměře 300 hodin dominuje nad všemi ostatními možnými výměrami – byl uložen ve 21 případech z 66.)

Tresty o nižší výměře (většina trestů pod 100 hodin) jsou ukládány převážně mladistvým pachatelům.

Nelze říci, že by soudy ukládaly obecně za některé trestné činy více hodin OPP a za některé méně. Trest a jeho výměra nezáleží jen na druhu trestného činu. Např. maření úředního rozhodnutí bylo v roce 2022 prostějovským soudem potrestáno 50 hodinami i 300 hodinami OPP, u krádeže se také objevují jak nižší výměry OPP (opakovaně 150 hodin), tak nejvyšší 300hodinová výměra. Ani mezi průměrným počtem OPP u všech případů těchto dvou nejčastějších trestných činů není výraznější rozdíl (krádež: průměrně 241 hodin na jeden trest, maření: průměrně 230 hodin na jeden trest; Prostějov 2022).

4.3. Počet vykonaných trestů a počet odpracovaných hodin

Tresty OPP, jejichž výkon zajišťují jednotlivá střediska Probační a mediační služby, jsou po jejich uložení soudem buď úspěšně vykonány odsouzenými, nebo v některých případech jsou soudem přeměněny na trest odnětí svobody, pokud odsouzený nevede řádný život či uložené práce zaviněně nevykonává, nebo trest soud zruší, když pachatel spáchal další trestnou činnost a uložený trest OPP je nahrazován dalším trestem.

V okresech Kroměříž (KM) a Prostějov (PV) se úspěšnost vykonání trestu OPP pohybuje nad 60 % (viz Tabulka č. 1). Je vyšší než průměrná úspěšnost výkonu trestů OPP v rámci celé ČR (cca 56 %). (Dle dat z let 2018 až 2020.)

Část trestů může být také zrušena (např. z důvodu obnovy řízení, nebo úmrtí odsouzeného), nebo je postoupena k výkonu do jiného okresu, když se odsouzený stěhuje apod. (O tuto část je celkový počet trestů, z něhož zde zjišťujeme procentuální úspěšnost výkonu OPP na střediscích Služby, snížen.)

Tabulka 3 Počet a procentuální podíl trestů úspěšně vykonaných aj.

	<i>Uloženo (bez trestů postoupených k výkonu do jiného okresu, trestů, jejichž výkon byl zastaven pro úmrtí nebo obnovu řízení apod., a bez trestů, které zůstávají ve stavu nedokončeno např. kvůli uvěznění odsouzených za jinou trestnou činnost)</i>	<i>Úspěšně vykonáno</i>	<i>Přeměna</i>	<i>Trest zrušen (zpravidla souhrnným trestem za další trestnou činnost)</i>
KM				
2018-2020	176 /celkem uloženo 206/	111	44	21
%	100	63	25	12
PV				
2018-2020	150 /celkem uloženo 174/	94	34	22
%	100	62,7	22,7	14,7

Pokud jde o **počet hodin práce, kterou odsouzení ročně vykonají** pro obce, školy, sportovní kluby, neziskové organizace a další poskytovatele míst pro výkon trestu OPP, z trestů roku 2022 bylo jen v okrese Prostějov odpracováno 9 a půl tisíce hodin OPP a v okrese Kroměříž více než 7 tisíc hodin práce (vzhledem k rozložení doby výkonu jednotlivých trestů do více kalendářních roků nelze uvést přesná data za ten který rok).

I u některých trestů OPP, u nichž došlo k přeměně na trest odnětí svobody (vždy v poměru 1 neodpracovaná hodina OPP = 1 den ve vězení), bývá v době přeměny část uložených hodin OPP odpracována. Např. v okrese Prostějov byla u přeměněných trestů z roku 2022 odpracována třetina celkového množství uložených hodin OPP (tento průměr vychází z 11 případů, mezi nimiž jsou přeměněné tresty, u nichž nebyla odpracována ani jedna hodina, i tresty, kdy z uložených 200 nebo 300 zbývalo vykonat již jen nějakých 20 hodin).

Počet hodin OPP, které se v důsledku přeměny změnil na dny odnětí svobody, byl v Kroměříži 1 578 a v Prostějově 1 771 (Uvedené počty se vážou k trestům roku 2022 a jsou opět uvedeny pouze pro základní přehled; v jednotlivých rocích se počty samozřejmě mění.)

Orientačně nám z dat roku 2022 vychází poměr úspěšně vykonaných hodin OPP k hodinám přeměněným na odnětí svobody přibližně 5:1, tzn., že z uložených trestů OPP **je celkově 5krát více odpracovaných hodin než hodin OPP, které jsou přeměněny na dny věznění.**

Hledáme-li v datech odpověď na otázku, **zda úspěšné vykonání trestu závisí na počtu uložených hodin OPP**, zjišťujeme, že při uložení trestu o vyšší výměře je vyšší pravděpodobnost, že odsouzený trest nevykoná. V Kroměříži 3/4 případů, ve kterých

soud rozhodl o přeměně trestu, tvoří tresty s výměrou 250 až 300 hodin. Přitom tresty o této výměře nepředstavovaly ve sledovaném roce 2022 ani polovinu všech uložených trestů OPP. V Prostějově tvořily jen tresty o výměře 300 hodin 1/3 ze všech trestů OPP, přičemž mezi přeměněnými tresty tvořily již 1/2. Lze však bez dalšího říci, že hlavní příčinou nevykonání trestu je vysoký počet uložených hodin OPP? Je jistě snazší odpracovat méně hodin. Při vyšším trestu odsouzení zpravidla nemají představu průběhu a konce práce a nesoustředí své síly a čas na její plynulý výkon. Výkon většího počtu hodin OPP také trvá déle a u odsouzeného, který není schopen vést delší dobu řádný život, hrozí, že než odpracuje celý trest, opět něco spáchá a zbytek trestu mu bude přeměněn. Hlavní riziko přeměny očividně vyplývá z osoby odsouzeného, nikoli z počtu uložených hodin OPP. Ze zkušenosti probačních pracovníků/-nic plyne, že **selhání odsouzených při výkonu OPP souvisí zejména s drogovými, resp. alkoholovými závislostmi, případně k přeměně vede to, že odsouzený nevedl řádný život a spáchal další trestnou činnost.**

4.4. Vliv předjednání trestu OPP

Soudci a soudkyně ukládají trest OPP buď bez konzultace s Probační a mediační službou zajišťující následný výkon trestu, nebo si před svým rozhodováním vyžádají u Služby zprávu obsahující zjištění o možnostech výkonu tohoto trestu a o zdravotní způsobilosti obviněného, včetně stanoviska obviněného k uložení tohoto druhu trestu (při ukládání trestu trestním příkazem a nikoli rozsudkem si soudy zprávu vyžádat musí, viz § 314e trestního řádu). V terminologii Služby se zpracování této zprávy označuje jako tzv. předjednání.

Má se za to, že vykonatelnost předjednaných trestů je vyšší než trestů uložených soudy bez předjednání.

Z dat z let 2018-2020 vyplývá, že v Kroměříži byl počet předjednaných a nepředjednaných trestů zhruba stejně velký, zatímco v Prostějově převažují tresty předjednané nad nepředjednanými. V obou okresech se však počet případů, kdy soudy žádají Službu o předjednání, zvyšuje. Nadto v posledních rocích žádost o předjednání zasílají Službě častěji již státní zástupci, kteří od roku 2020 v návrhu na potrestání, resp. v obžalobě uvádějí soudu svůj návrh trestu a jeho výměru (navrhovaný počet hodin OPP).

Data ukazují, že **tresty, u kterých došlo k předjednání a k doporučení uložení OPP, byly zpravidla úspěšněji vykonávány než tresty uložené soudy bez předjednání; avšak ne výrazně.** V Kroměříži byla úspěšnost výkonu vyšší o jednotky procent, v Prostějově přesahovala 10 % (nicméně v roce 2020 byly naopak častěji vykonány tresty nepředjednané než předjednané).

Je jen malé množství případů, kdy probační úředník/-ice při předjednání uložení trestu OPP nedoporučil/a. Průměrně méně než v jednom případě z deseti. Důvodem nedoporučení bývá zejména zdravotní stav pachatele (klienta) neumožňující výkon prací. Zvažována bývá i rizikovost klienta vzhledem ke zkušenosti s jeho osobou, ať už jde o případnou konfliktnost, drogovou, resp. alkoholovou závislost aj., nebo (ne)umístitelnost klienta k úvahu připadajícím poskytovatelům míst pro výkon trestu OPP (v okresech Kroměříž a Prostějov probační úřednice udržují síť poskytovatelů tak, aby byl umístitelný takřka každý).

Je zřejmé, že u případů rozhodovaných soudy v hlavním líčení je soudce sám schopen ověřit nejčastější překážku pro výkon uvažovaného trestu OPP, tj. zdravotní způsobilost pachatele. Zdá se proto, že by stačilo předjednání pouze ve věcech, u nichž soud nehodlá pachatele vidět osobně (rozhoduje trestním příkazem). Nicméně roli nehraje pouze to, zda bude trest vhodně uložen co do předpokladu umístitelnosti k poskytovateli a vykonatelnosti. Jak shrnují i probační úřednice středisek Kroměříž a Prostějov, **pro pachatele má předjednání význam**, protože pak vědí, co je čeká, a mohou se na to připravit. Dále zdůrazňují, že **předjednání umožňuje** zjistit o pachateli více informací a **navrhnout soudu případné uložení vhodné přiměřené povinnosti** (např. omezení užívání alkoholu) a že **spolupráce s pachatelem v přípravném řízení vytváří vhodný prostor pro oslovení případných poškozených, mediaci a náhradu škody**, jelikož je pachatel motivován k těmto pozitivním krokům výhledem, že mohou ovlivnit výši trestu, který bude soud ukládat.

4.5. Přiměřené omezení a povinnosti ukládané na dobu trestu OPP

Soud může uložit pachateli na dobu trestu OPP i přiměřená omezení a přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život, a zpravidla též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou přečinem způsobil (viz § 63 odst. 2 TZ).

Z omezení a povinností z demonstrativního výčtu § 48 odst. 4 TZ se vedle trestů OPP objevily v roce 2022 tyto povinnosti:

Omezení/povinnost:	<u>Kroměříž</u> (z 60 případů)	<u>Prostějov</u> (z 66 případů)
zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek	4 x alkohol 1 x OPL	4 x alkohol 2 x OPL
podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle tohoto zákona	0 x	1 x
uhradit dlužné výživné nebo jinou dlužnou částku	6 x	7 x
<i>Povinnost nahradit škodu byla soudem uložena</i>	1 x	13 x

Procentuálním vyjádřením lze uvést, že **asi 9 % odsouzených k trestu OPP má na dobu trestu uloženo omezení užívat návykové látky a asi 10 % odsouzených má povinnost uhradit dlužné výživné nebo jinou dlužnou částku.**

Počet uložených povinností či omezení bývá nižší, než je počet odsouzených, kteří mají potíže s nějakou závislostí, nebo kteří by měli např. nahradit škodu způsobenou trestným činem. V Kroměříži např. nebylo soudem uloženo omezení u dalších sedmi odsouzených, u nichž bylo zjištěno problémové užívání alkoholu, a u dalších tří osob s drogovou závislostí. Z kroměřížských dat roku 2022 nakonec vyplývá, že **min. 25 % odsouzených k výkonu trestu OPP je závislých na návykových látkách nebo u nich dochází k problémovému či rizikovému užívání.** Takto vysokou (odhadem

i vyšší) míru závislosti klientů potvrzují i ze svých zkušeností probační úřednice středisek Služby v obou sledovaných okresech.

Vzhledem k tomu, že OPP nelze vykonávat pod vlivem návykových látek a ze strany poskytovatelů i probačních úředníků dochází k testování, jsou i odsouzení bez uloženého omezení, resp. povinnosti, v užívání alkoholu/drog de facto omezení (ovšem ne na celou dobu do vykonání trestu, ale jen ve vztahu k přímému výkonu práce).

U pachatelů ve věku blízkém věku mladistvých může soud v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit též některá z výchovných opatření uvedených v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže (viz § 63 odst. 3 TZ). Data, z nichž vychází tato analýza, žádný případ takového uložení výchovného opatření v Kroměříži ani v Prostějově nezaznamenávají.

„Přiměřená omezení a přiměřené povinnosti“ a „výchovná opatření“ může soud uložit nejen rovnou při ukládání trestu, ale i v situaci, kdy odsouzený zavedl v době pro výkon uloženého trestu OPP příčinu k přeměně. Soud nemusí vždy rozhodnout o přeměně, ale výjimečně může vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechat trest obecně prospěšných prací v platnosti nebo prodloužit dobu výkonu tohoto trestu až o šest měsíců a k tomu uložit „přiměřená omezení a přiměřené povinnosti“, případně „výchovná opatření“, nebo přímo stanovit nad odsouzeným na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku dohled probačního úředníka (viz § 65 odst. 4 TZ). Případů, kdy soud prodlouží dobu k výkonu trestu a uloží k tomu odsouzenému ještě dohled, nebo přiměřené omezení či povinnost, bývá do pěti ročně. Prostějovský soud k tomuto kroku přistupuje častěji než kroměřížský.

5. Odsouzení k výkonu trestu OPP

Odsouzení k výkonu trestu OPP nejsou jedolitou skupinou. Je zjevné, že jde z velké většiny o muže (obdobně jako celkově u pachatelů trestné činnosti ve společnosti), a také, že vysokoškolsky vzdělaní odsouzení jsou v menšině (což také částečně odpovídá tomu, že vzdělání ukončené vysokou školou je v ČR méně časté, viz podkapitola 2.1.2.). Celkově se však odsouzení, resp. klienti Služby, kteří mají vykonat trest OPP, od sebe různí. Každý je svébytnou osobností a nese si s sebou svůj příběh.

Pokud bychom na základě statistických dat slučovali odsouzené do skupin a v těch vyhodnocovali úspěšnost výkonu trestu aj. (např. skupiny muži vs. ženy), měli bychom závěry vnímat zcela nekategoricky. Rozdělení klientů do skupin, či přiřazování společné charakteristiky nám spíše může pomoci zdůraznit některé specifické potřeby klientů (např. jsou-li v situaci, kdy jejich problémy souvisí se závislostí, aj.).

5.1. Muži a ženy

Poměr mužů a žen v každoročním vzorku odsouzených **není konstantní**. Zatímco v roce 2022 bylo v Prostějově mezi odsouzenými k trestu OPP téměř 30 % žen,

v následujícím roce to bylo 20 %. V Kroměříži v roce 2022 tvořily ženy jen 12 % odsouzených s trestem OPP.

Vzorek dat, ze kterých lze usuzovat na rozdíly ve výkonu trestu OPP u mužů a žen, je pro analýzu příliš malý. I proto nelze činit zobecňující závěry. Navíc však, i když zjišťujeme, že v Kroměříži v roce 2022 úspěšně vykonalo trest přes 80 % odsouzených žen, závěr o větší úspěšnosti žen by byl předčasný. V Prostějově byla úspěšnost shodná s průměrem počítaným souhrnně u mužů a žen, tj. přibližně 60 %.

5.2. Závislosti

Jak je uvedeno výše v podkapitole 4. 5., významnou charakteristiku odsouzených představuje jejich vztah k alkoholu nebo jiným drogám. **Více než čtvrtina odsouzených k výkonu trestu OPP je závislá na návykových látkách** (pozn.: Závislost je zde v textu užívána jako zjednodušující zkratka. U lidí zde označených touto zkratkou nemusí jít přímo o závislost, může u nich docházet jen k problémovému či rizikovému užívání).

Podle zkušeností probačních pracovníků/-nic, závislost klienta zvyšuje pravděpodobnost jeho selhání při výkonu trestu. I v případech, kdy člověk se závislostí na návykových látkách nakonec trest odpracuje, dochází v průběhu výkonu k častým výpadkům, kdy se klient omlouvá, že nepřijde, nebo o sobě nedá vědět, nebo je na nějakou dobu zcela nekontaktní.

Závislost vede také k nárůstu rizika, že odsouzený nepovede řádný život, a bude mu trest OPP přeměněn na trest odnětí svobody, nebo zrušen souhrnným trestem ukládaným za následnou trestnou činnost. Tento způsob skončení trestu OPP hrozí o to více, že odsouzený užívající návykové látky často není schopen odpracovávat trest souvisle, a výkon trestu se tak natahuje v čase. S prodlužující se dobou vykonávání trestu je větší pravděpodobnost, že odsouzeného „dožene“ další odsouzení nebo přeměna pro porušení povinnosti vést řádný život.

U klientů se závislostí je namístě uvědomit si, že tento problém na sebe začasťe nabaluje další problémy. Ty pak mohou přispívat k tomu, že klient není schopen docházet do práce (nebo i jen přijít na středisko Služby). Rovněž je dobré mít - snad i více než v jiné mezilidské komunikaci - na paměti, že člověk, se kterým probační úředník a poskytovatel pracuje, má jiné potřeby a vnímá situace jinak.

Když se z rozhovoru s člověkem se závislostí dozvídáme, že cítí strach z neznámé situace, nebo mu dělá potíže jít na nějaké konkrétní místo, nebo s někým jednat, může nám to pomoci uvědomit si jak jeho potřeby, tak i zvažovat, zda podobné bariéry či potřeby nemá i jiný klient a zda mu to jako odsouzenému nemůže ztěžovat výkon trestu OPP.

To, co bychom jinak vnímali jako maření výkonu trestu, za které přísluší přeměna OPP na odnětí svobody, může být selhání v důsledku překážky, kterou klient sám bez pomoci není schopen překonat. Ideální by bylo, kdyby ti, kdo zajišťují výkon trestu, měli kapacity rozeznávat tyto překážky a pomáhat (ať už sami, nebo ve spolupráci s dalšími, odbornými subjekty) s jejich překonáváním.

Probační úředníci/-ice při projednávání podmínek výkonu trestu OPP s klientem nemají příliš prostoru pro „sociální práci“. V okresech Kroměříž a Prostějov se snaží klienty alespoň nasměrovat – jak v nazírání jejich situace, tak případně k odborné pomoci (Společnost Podané ruce působící v Prostějově nebo kroměřížské K-centrum a adiktoložka a terapeutka, s níž je dobrá zkušenost).

Prostor pro práci se selhávajícím klientem může vytvořit rozhodnutí soudu dle § 65 odst. 4 TZ o uložení přeměřených omezení nebo povinností či dohledu (viz též výše v posledním odstavci podkapitoly 4.5. této analýzy). Tato možnost ovšem není běžně (a už vůbec ne systematicky) využívána.

5.3. Časové možnosti odsouzených

Časové možnosti odsouzených většinou umožňují bezproblémový výkon trestu v časech, v nichž jsou poskytovatelé ochotni zadávat práci. Jde především o časy běžné pracovní doby ve všední dny. I odsouzení, kteří dochází v tyto běžné časy do zaměstnání, si dělají prostor pro to, aby mohli trest vykonat. Případně se odsouzený umístí k poskytovateli umožňujícímu výkon trestu v odpoledních hodinách, nebo o víkendech.

Statistiky nezachycují, kolik z odsouzených je zaměstnaných, případně OSVČ. Ani stav „nezaměstnaný“ ovšem neznamená, že odsouzený bude schopen vykonávat trest OPP každý den. I řada odsouzených bez oficiálního zaměstnání občas musí jít vydělávat peníze do práce, a to alespoň příležitostně.

Také platí, že ať člověk chodí do práce, nebo ne, jeho schopnost docházet ve všední dny k výkonu trestu OPP, může být ovlivněna různými okolnostmi a potřebami. Odsouzení pak vynechávají celý den či dny, nebo zkracují možnou délku práce během dne. Probační úřednice se snaží s klienty projednat časové možnosti klientů předem. Pokud roli hraje něco předvídatelného (např. klient vozí děti do školy a ze školy), zvažují s ním jeho situaci a alternativy k dosavadnímu režimu, aby mohl např. docházet na půl sedmou k rozdělování práce k poskytovateli, atd.

6. Poskytovatelé míst pro výkon OPP

Výkon trestu OPP probíhá u jednotlivých poskytovatelů míst pro výkon prací. Poskytovatelé samostatně s odsouzenými plánují harmonogram docházky, zadávají jim práce, poskytují pracovní pomůcky a evidují počet odpracovaných hodin. Spolupráci s poskytovateli a umístování odsouzených k výkonu trestu u nich zajišťují probační pracovníci/-ice. Ti/ty také oslovují místa, která by se mohla poskytovateli nově stát; není praxí, že by se obce a organizace samy hlásily, že chtějí být poskytovateli (i když i takoví se výjimečně najdou).

6.1. Kdo jsou poskytovatelé

Poskytovateli jsou zejména obce. Dle dat z celé ČR za rok 2022 vyplývá, že města a vsi tvoří mezi zadavateli prací celých 53,4 %. Připočteme-li k tomu případy, kdy jsou jako poskytovatelé evidovány technické služby (5,7 %), jde přibližně o 2/3 poskytovatelů. Dalšími častými poskytovateli jsou sportovní kluby (9,2 %), sociální služby (domovy dětí/mládeže/pro seniory, nízkoprahová centra atd., celkem 8,3 %), církve a charita (celkem 7,1 %), školy (5,8 %) a zájmová, volnočasová a kulturní centra (5,7 %).

V okresech Kroměříž a Prostějov jsou poskytovateli rovněž nejčastěji obce. Zatímco však **na Prostějovsku tvoří obce 2/3 poskytovatelů, na Kroměřížsku jsou obce poskytovateli z necelé poloviny** celkového počtu sjednaných poskytovatelů. Tento rozdíl je dán zřejmě velikostí jednotlivých městských a vesnických sídel v tom kterém okrese. Jak je výše popsáno v podkapitole 2.1.1., okres Prostějov se skládá ze 43tisícového okresního města a dále z téměř sta malých obcí, z nichž jen tři mají mezi dvěma a třemi tisíci obyvateli a ostatní méně. V okrese Kroměříž jsou vedle okresního města ještě další několikatisícová města a celkově je zde asi o dvacet obcí méně než v prostějovském okrese.

V obou okresech patří mezi další nejčastější poskytovatele sportovní kluby (12,5 % v okrese Kroměříž, 17,6 % v okrese Prostějov). V Kroměříži je navázána spolupráce s větším množstvím škol (15,6 % všech poskytovatelů) a s organizacemi spojenými s církvemi (12,5 %).

Obě střediska Služby umísťují klienty (odsouzené k výkonu trestu OPP) také do zařízení sociálních služeb (zejména domovy pro seniory, azylové domy) a zařízení nízkoprahových či volnočasových.

Skladbu poskytovatelů ovlivňuje mj. skutečnost, že obě okresní města aktuálně nejsou poskytovateli. Jde přitom o místa s největším počtem obyvatel a velká část odsouzených k trestu OPP v nich také žije. Probační úředníci/-ice proto dlouhodobě spolupracují s větším počtem menších místních institucí. V Prostějově jde především o **sportovní kluby**, v Kroměříži častěji o **školy** a arcibiskupskou podzámeckou zahradu (tj. rozlehlý **veřejný park**).

Pokud jde o města a o skutečnost, že si údržbu veřejných prostranství často nezajišťují samy, ale prostřednictvím městských firem („technické služby s. r. o.“), setkáváme se v okrese Kroměříž s různými přístupy, majícími vliv na zajištění výkonu trestu OPP. Někde to má město nastavené tak, že veškeré služby pro ně zajišťuje firma, a ta pak

s probačními pracovníky spolupracuje, nebo ne. V jiném městě sice také mají sjednanou firmu, ale vedle toho je přímo na městském úřadě osoba, která má „pod sebou“ pár pracovníků, kteří mohou operativně zajišťovat potřeby města v péči o veřejná prostranství aj., a odsouzení k výkonu OPP mohou být přiřazováni k nim. Na vesnicích vše zpravidla zajišťuje starosta/-ka a lidé, kteří ve spolupráci s ní(m) zajišťují veškeré obecní „technické“ práce.

Data o úspěšnosti výkonu trestu u těch kterých poskytovatelů nejsou shromažďována. Je otázkou, zda by byla nějak vypovídající. Každý poskytovatel je jiný, a to i v případě stejného typu poskytovatelů, a nelze uzavřít, že by úspěšnější byli menší či naopak větší poskytovatelé, obce či malé organizace aj. Byť např. v okrese Kroměříž u jednoho většího poskytovatele, kde bylo v roce 2022 umístěno k výkonu trestu OPP osm odsouzených, tito odpracovali své tresty takřka ze sta procent (celkem 1 357 hodin práce vykonáno), u poskytovatele s obdobným druhem činnosti (úklidy veřejných prostor a údržba zeleně) a s obdobnými podmínkami vykonalo v daném roce stejné množství umístěných klientů svůj trest úspěšně 63 % odsouzených (odpracováno 1 187 hodin). Při detailnějším pohledu se zdá, že rozdíl v úspěšnosti působí spíše umístění klientů než poskytovatelé. Probační pracovníci jsou schopni vyhodnotit situaci u jednotlivých klientů a poskytovatelů a případně místo výkonu OPP (tj. poskytovatele) změnit, nefunguje-li v daném případě spolupráce.

6.2. Počet poskytovatelů a jejich kapacity

V každém ze sledovaných okresů je sjednána **spolupráce s více než 30 poskytovateli** (stav na jaře 2024). Většina jich je poskytovateli dlouhodobě.

Odsouzených, které je nezbytné současně umístit, resp. mít pro ně zajištěné místo k výkonu trestu, je pod každým střediskem průběžně cca 60. Při rozdělení tohoto počtu by se dalo říci, že na každého sjednaného poskytovatele vychází dva lidé. Avšak ne všichni poskytovatelé jsou schopni přijmout odsouzeného k práci kdykoli a zdaleka ne všichni poskytovatelé jsou ochotni přijmout kohokoli. Řada malých obcí svolí k roli poskytovatele spíše jen ve vztahu k odsouzeným, kteří mají bydliště v dané obci nebo v okolí, někteří poskytovatelé nabízejí jen práci vyžadující větší samostatnost člověka, někteří nemohou nebo nechtějí přijmout pachatele určitých trestných činů.

Pokud bychom si tedy položili otázku, u kolika poskytovatelů v okrese je zrovna teď umístěný odsouzený, zněla by odpověď mezi deseti a dvaceti. U některého poskytovatele bude jen jeden odsouzený, jiní poskytovatelé budou stanoveni jako místo výkonu trestu OPP pro více odsouzených současně.

Poskytovatelé, u nichž jsou vykonávány práce při údržbě veřejných prostranství a zeleně, jsou zpravidla schopni přijmout více klientů. Probační a mediační služby současně. U menších poskytovatelů, nebo u těch, kde dochází k výkonu prací v budově (např. domovy pro seniory), jsou k výkonu trestu OPP přijímání odsouzení i jen po jednom. Malé obce často při uzavírání dohody o spolupráci se Službou udávají požadavek, že přijmou jednoho, max. dva odsouzené současně.

Jak kroměřížské, tak prostějovské středisko **dlouhodobě zajišťují místa pro výkon trestu OPP tak, že jejich kapacita dostačuje k prakticky okamžitému umístění**

odsouzených k výkonu prací, tzn., že odsouzený nemusí čekat, než bude moci výkon trestu zahájit. Pokud u některých poskytovatelů bývá dočasné omezení v přijímání odsouzených či výkonu prací (např. v zimě - někteří poskytovatelé avizují, že nejsou schopni přidělovat práci celoročně), daří se v případě potřeby operativně zajistit jiné místo výkonu trestu OPP.

Nutno vzít v potaz, že **většina poskytovatelů je schopna přidělovat práci pouze ve všední dny**. Jsou tací, kteří realizují své aktivity i o víkendu, nebo ve všední dny později odpoledne (např. sportovní klub, domov pro seniory), a proto jsou schopni zadávat práci i v tyto časy; nicméně kapacita takových poskytovatelů není velká. Proto odsouzení, kteří z důvodu svého zaměstnání vyžadují výkon trestu OPP jen o víkendech, mají tuto možnost jen částečně; zpravidla jsou motivováni, aby si vzali v zaměstnání dovolenou, resp. aby hledali cesty, jak vykonat trest co nejrychleji, tj. i ve všedních dnech.

I přes dostatečnou kapacitu poskytovatelů probační úřednice, hledající místo pro klienta k výkonu trestu OPP, občas narazí na odmítnutí ze strany poskytovatele. A to v případech, kdy je třeba umístit odsouzeného, jehož poskytovatelé vnímají jako problematického (tj. člověka s opakovanou majetkovou trestnou činností, problematickým chováním nebo se závislostí, někdy i člověka stigmatizovaného romským původem).

6.3. Přínosy a mínusy pro poskytovatele

Odsouzení představují pro poskytovatele **bezplatnou pracovní sílu**. Poskytovatelé se s každým odsouzeným domlouvají individuálně, kdy bude k práci docházet. Dny výkonu prací si poskytovatelé s odsouzenými plánují dopředu v tzv. harmonogramu. Na kolik dní dopředu dělají plán, záleží nakonec na jednotlivých poskytovatelích – na jejich důslednosti, schopnosti plánovat aj. Poskytovatelé, u nichž obdobnou práci, kterou zadávají odsouzeným, vykonávají i jejich zaměstnanci (např. péče o zeleň a údržba veřejných prostranství), často vyžadují, aby odsouzený docházel na společný ranní nástup a rozdělování práce.

Zdaleka ne u každého odsouzeného platí, že když se s ním naplánuje docházka do práce na určité dny dopředu, tak na domluvený den či čas opravdu přijde. Někteří odsouzení „mají problém“ dostavit se k výkonu prací, přestože to den předtím přislíbili. Nebo se k výkonu prací dostaví, ale v průběhu dne poruší domluvu, jak dlouho mají pracovat, aj.

V případě, že se odsouzený, se kterým byla domluvena práce, nedostaví, ocitá se poskytovatel v situaci, že na odsouzeného marně čeká s připravenou prací. Pro poskytovatele je pak taková spolupráce ztrátou času. A pokud je vykonání práce důležité pro postup dalších prací, nebo jinak práce, kterou měl odsouzený vykonat, chybí, přibývají poskytovateli další starosti.

Nespolehlivost některých odsouzených, nedodržování ujednání apod. jsou hlavním důvodem, proč odsouzený u poskytovatele trest nevykoná, případně i důvodem pro to, že poskytovatel odmítne být dále poskytovatelem i pro další případné odsouzené.

Ze zkušenosti lze říci, že to, zda poskytovatel vydrží být poskytovatelem, ve velké míře záleží na konkrétním člověku, který má u poskytovatele na starosti přímý kontakt s odsouzenými, přidělování práce a s tím spojenou administrativu. U každého poskytovatele je totiž čas od času odsouzený, se kterým je těžší domluva. Někteří poskytovatelé ukončili spolupráci s tím, že je administrace OPP pro ně zátěží, a probační úředníci pak musí přesvědčovat k opětovné spolupráci třeba až nové vedení města či příslušného odboru.

Negativní zkušenosti poskytovatelů vyvažují odsouzení, se kterými poskytovatelé dobře vycházeli a kteří udělali pro poskytovatele **potřebnou práci** (zejména u menších poskytovatelů jako jsou spolky nebo vesnice **i odborné elektrikářské, zednické či truhlářské práce**). Někdy jsou pro poskytovatele obecně prospěšné práce jedním z mála způsobů, **jak zajistit činnosti, které je u nich zapotřebí realizovat** (např. malé obce s nedostatkem jiné pracovní síly, resp. peněz).

Někteří poskytovatelé přijímají to, že lidé selhávají, jako fakt a jsou schopni nespolehlivým „pracovníkům“ zadat práci kdykoli „konečně“ přijdou, jak měli.

Vedle občasných těžkostí s nespolehlivými či konfliktnějšími odsouzenými a vedle přínosů (spočívajících v bezplatných úklidech, hromadách nahrabané trávy a nasekaného dřeva nebo v odborných pracích) stojí jistě za zmínku i fakt, že **někteří poskytovatelé našli v pracujících odsouzených spolehlivé pracovníky i po vykonání trestu OPP**. V okrese Prostějov je několik obcí, jejichž starostové a starostky odsouzeného následně zaměstnali. Pokud šlo o člověka romského etnika, nebo někoho, na koho se ostatní obyvatelé obce běžně dívají spíše s negativními předsudky, má tento úspěch potenciál i k proměně dříve odmítavých postojů.

6.4. Potřeby poskytovatelů

Nejvýraznější potřeba poskytovatelů vyplývá ze skutečnosti, že někteří odsouzení jsou nespolehliví.

Ze strany probačních úřednic je poskytovatelům poskytována podpora. Řeší požadavky a potřeby poskytovatelů. V případech, kdy odsouzený k výkonu trestu nedochází řádně dle domluvy, jedná s ním probační úřednice - jsou zopakovány pravidla a povinnosti, ověřuje se aktuální situace odsouzeného, případně se zvažuje změna poskytovatele, nebo podání podnětu k soudu k projednání možnosti přeměny či uložení dodatečných povinností, jestliže z jednání klienta neplyne zájem o nápravu.

Je otázkou, nakolik lze nespolehlivost odsouzených eliminovat. Pro některé lidi není hrozba přeměny trestu (tj. vězení) dostatečně silná, když silnější jsou pro ně jejich aktuální potřeby (tlak okolí, závislost na alkoholu či jiných drogách atd.). Někteří mají navíc povědomí, že ne vždy se maření výkonu trestu OPP důsledně trestá přeměnou, a zneužívají benevolence soudů. Také na ně neplatí vědomí, že druhého (poskytovatele) tím, že nedodrží ujednané, dostávají do nepříjemné situace.

Částečné úspěchy má doprovázení klientů na pracoviště (pilotní zkušenost z jara 2024). Ze slov selhávajících odsouzených vyplývá, že pomohlo, když na ně někdo čekal „před domem“, aby spolu vyrazili k výkonu OPP; jinak by nešli. Sice i terénnímu pracovníkovi přichází na mobil zprávy s omluvami „pro nevolnost“ apod., nebo je klient

občas nekontaktní, ale ve výsledku je jinak selhávající odsouzený s jeho pomocí ve výkonu svého trestu úspěšnější. Zvažovat lze i další způsoby motivace odsouzených (např. druh práce, zařazení do kolektivu aj.), nicméně ne ve všem lze odsouzeným vyhovět a po poskytovatelích lze těžko chtít, aby se více přizpůsobovali lidem, kteří mají vykonat svůj trest.

Jako další potřeba, již poskytovatelé zmiňují, zejména ve chvíli, kdy zvažují možnost stát se poskytovateli, je **vyjasnění otázky pojištění**. Jsou odsouzení pojištěni – ať už pro situace, kdyby se jim něco stalo, nebo pro situace, kdyby způsobili škodu? Stávající nastavení, že při úrazu odsouzeného může jít odpovědnost za poskytovatelem a že při způsobení škody poskytovateli nebo třetí osobě by ji měl nahradit odsouzený (často nesolventní), je nevyhovující. I poskytovatel s uzavřenou pojistkou bude v nejistotě, zda z jeho pojistky půjde nahradit škodu v té které situaci. A některé organizace se proto poskytovateli raději nestanou.

Co poskytovatelé jako potřebu **nezmiňují**, je v úvahu připadající **podpora v podobě školení či vzdělávání** o zajišťování výkonu trestu OPP. Pokud poskytovatel potřebuje více informací, než kolik již obdržel při komunikaci s probačním úředníkem, žádá o ně individuálně.

Poskytovatelé také **neprojevují zájem o podporu v mediální oblasti**. Pokud chtějí rozšířit informaci, že jsou poskytovateli OPP, resp. že zajišťují v obci práce bezplatně a šetří veřejné prostředky, jsou schopni zprávu publikovat samostatně. Jiní poskytovatelé naopak mohou být zdrženlivější v tom, aby se o práci odsouzených pro ně vědělo. Nicméně předpokládejme, že někteří poskytovatelé by případnou nabídku ze strany Služby, že o nich bude zmínka v médiích, uvítali.

Shodou náhod byla probační úřednice kroměřížského střediska v čase vzniku této části analýzy požádána vedoucím pracovníkem technických služeb, které aktivně působí jako poskytovatel, o „písemné hodnocení naší dlouhodobé spolupráce“. Prosba přišla v návaznosti na osobní setkání pracovníků Služby s ním. Zástupce města by rád tlumočil ústně sdělené poděkování a zhodnocení spolupráce na jednání zastupitelstva města. Jde o výjimečnou prosbu, lze však jistě říci, že vyzdvižení spolupráce a dobré praxe má – zejména pro obce – význam.

S odkazem na starosti, které mají poskytovatelé s administrací zajišťování výkonu trestu OPP a zejména s nespolehlivými odsouzenými, **stojí za úvahu nějaká forma zvýhodnění** poskytovatelů (např. daňového). Byť může být argumentováno, že poskytovatelé přece využívají možnosti bezplatné práce, takový benefit mají jen, pokud odsouzení spolehlivě pracují. S jinými odsouzenými mají spíše starosti. Navíc, některé subjekty práci odsouzených až tak nepotřebují, jelikož činnosti, které by mohli vykonávat, zajišťují jinak, a nemají motivaci přijmout roli poskytovatele místa pro výkon trestu.

7. Střediska Probační a mediační služby

Okresy Kroměříž a Prostějov jsou si podobné nejen velikostí, obyvatelstvem, mírou kriminality aj., ale také podobou středisek Probační a mediační služby. Jak středisko Kroměříž, tak středisko Prostějov patří mezi 74 středisky Služby k těm menším. Chod každého zajišťují čtyři probační úřednice (aktuálně tvoří obě čtveřice pouze ženy).

/Od začátku roku 2024 obě střediska početně doplňují krajská vedoucí sídlící v Prostějově a tři pracovníci projektu Podpora výkonu alternativního trestu OPP působící při obou střediscích./

Obě střediska sídlí v budovách odlišných od budov soudů a státních zastupitelství a od těchto poměrně vzdálených.

Na každém středisku zastává jedna pracovnice pozici specialistky na OPP. Agendě OPP se ovšem nevěnuje výlučně, **menší část spisů klientů s tresty OPP je přidělována i dalším pracovním střediska** a pro mladistvé klienty s uloženým trestním opatřením OPP bývá klíčovou pracovníci probační úřednice s agendou mládeže.

7.1. Spolupráce se soudy a dalšími OČTŘ

Střediska aktivně udržují i rozvíjejí spolupráci se zástupci OČTŘ (Policie ČR, okresní státní zastupitelství a okresní soud). Spolupráci lze považovat z většiny za dobrou, daří se komunikovat společná témata. V Kroměříži jsou již řadu let při nástupů nových státních zástupců, soudců či vyšších soudních úřednic, nebo na druhé straně nových probačních úředníků realizována setkání za účelem úvodního seznámení se.

Ve vztahu k OPP spolupráce mezi středisky Služby a okresními soudy v základu funguje, třebaže je samozřejmostí, že každý soudce postupuje nezávisle a dělá si svou práci „po svém“. V Prostějově je aktuální spolupráce se soudci hodnocena jako výborná, a to se všemi třemi trestními soudci. Co se týče předjednávání trestů, pokud soudce žádá středisko Služby o předjednání, zpravidla se pak stanoviskem Služby řídí. Jsou i soudci, kteří mají zájem o spolupráci a vhodnost uložení trestu OPP konzultují, ale někdy až ad hoc telefonátem s probační úřednicí ze soudní síně, když předtím pominuli možnost předjednání trestu, při kterém by mohla probační úřednice v jednání s klientem zvážit předpoklady pro uložení (příklad je z Kroměříže).

Osobnost soudce/soudkyně hraje roli i při výkonu trestu OPP. Někteří soudci důsledněji přistupují k přeměně trestu OPP na trest odnětí svobody, jestliže odsouzený výkon trestu OPP maří. Jiní s přeměnou otálejí i v situaci, kdy odsouzený mařil výkon trestu opakovaně a probační úřednice navrhuje přeměnu již jako prakticky nutnou. V některých případech soudce nerozhoduje o přeměně či o ponechání trestu v platnosti, ale okamžik rozhodnutí oddaluje odročením veřejného zasedání, aby měl odsouzený možnost k nápravě. Samotnými návrhy na přeměnu obdrženými ze Služby se soudy zabývají dostatečně rychle, tzn., že došlý návrh na soudě neleží, a soudce/soudkyně v krátké době nařizuje veřejné zasedání k projednání návrhu s odsouzeným.

7.2. Další spolupráce středisek

Rovněž s dalšími institucemi a jejich zástupci je spolupracováno, ať už jde o zástupce a zástupkyně OSPOD či místních sociálních služeb (**zejména Charita, Intervenční centrum Zlínského kraje a adiktologická poradna v Kroměříži, Člověk v tísni a Společnost Podané ruce v Prostějově**). Spolupráci posiluje i účast vedoucích středisek či ostatních pracovníků na akcích věnovaných tématům blízkým práci Služby (např. konference, zasedání příslušné komise města)

Zástupkyně středisek Probační a mediační službu a její práci (re)prezentují nejen při jednání se zástupci jiných institucí či účastí na konferencích, ale i jako prezentující, resp. vyučující na školách. Nárazově jde o **střední školy**, kde učitel odpovídajícího předmětu vítá možnost vystoupení „člověka z praxe“. Krom toho vedoucí kroměřížského střediska pravidelně prezentuje na Vyšší policejní škole a Střední policejní škole Ministerstva vnitra v Holešově.

7.3. Potřeby středisek

Základní potřebou pro práci je samozřejmě funkční zázemí. Ať už jde o pracoviště, spolupracovníky/-ice, technické a materiální vybavení. Aktuálně působí pracovníků Služby mrzutosti přechod na nový informační systém, ve kterém na svých počítačích zpracovávají veškerou administrativu případů.

S informačním systémem souvisí **potřeba přehledných dat**. Moci snadno zjistit, kolik odsouzených již pracovalo u toho kterého poskytovatele a kolik hodin za léta spolupráce již bylo u poskytovatele odpracováno, by pomohlo pracovníkům nejen, když poskytovatel požádá o zhodnocení dlouhodobé spolupráce (viz výše podkapitola 6.4.). Ohlédnutí a zjištění, že (spolu)práce má výsledky, působí motivačně. Rovněž možnost ohlédnutí se za cestou klienta, který již dříve měl jiné tresty než aktuální, se kterým přichází na středisko Služby, a zjištění, že dřívější OPP někde úspěšně vykonal, kdežto jindy z tehdy známých důvodů selhal, může být přínosné pro další práci s klientem. Klient svou minulost může interpretovat zkresleně, proto možnost vyjít z dat, která byla zanesena do informačního systému, může probačnímu úředníkovi pomoci v podpoře klienta k pozitivním změnám, případně i k poskytnutí odpovídajících informací soudu, pokud zvažuje opětovné uložení trestu OPP (viz § 62 odst. 2 TZ).

Ve vztahu k soudům, resp. OČTŘ, se generují také potřeby. Zvláště když soudci a soudkyně rozhodují nejednotně, nebo jestliže soudce nerespektuje, že probační úředník návrhy na přeměnu zasílá už s tím, že přeměna trestu odsouzenému, který opakovaně maří výkon trestu, je opravdu namístě, a soudce v rozporu s tím k přeměně nepřistupuje. Z praxe středisek Kroměříž a Prostějov jde o výjimečné případy.

Pokud jde o zajišťování výkonu trestu OPP u poskytovatelů, jak je uvedeno výše v podkapitole 6.1., **v obou okresech chybí mezi poskytovateli okresní města**, nebo technické služby, které pro města zajišťují úklidové a jiné služby. Jde o dlouhodobou místní „bolest“. Probační pracovníci sjednávají schůzky s aktuálními představiteli měst, aby se pokusili spolupráci sjednat aspoň v nějaké podobě (motivací pro dosud odmítající zástupce města může být i využití pilotního projektu, ve kterém jsou odsouzení doprovázeni terénními pracovníky).

Obecnější potřebou je **spolupráce s poskytovatelem, který je ochotný přijímat odsouzené ve větším množství, a to i odsouzené, se kterými je těžší se domluvit, k výkonu trestu příliš nedocházejí, spíše jen slibují, nebo je přímo nepříjemné s nimi komunikovat.** Univerzální poskytovatel pro takové případy bohužel neexistuje. A tak jsou probační úřednice z Kroměříže a Prostějova nuceny využívat poskytovatele, kteří jsou schopni a ochotni přijímat více odsouzených k práci současně, a doufat, že odsouzení, kteří „jen slibují“ apod., neodradí poskytovatele od spolupráce celkově, jelikož takový velký (a zatím vstřícný) poskytovatel by se těžko nahrazoval. Např. v Prostějově takto funguje spolupráce s jedním správcem fotbalového klubu a se starostou obce ležící nedaleko okresního města. Nicméně při umísťování některých nepříjemných odsouzených k nim lze mít až pocit „zneužívání jejich dobroty“. A nad spoluprací visí také hrozba, že jednou ochotný starosta nebo pan správce na daném místě nebudou a ochota přijímat klienty Služby pomine.

8. Závěr

Díličí závěry byly formulovány výše v textu, nebo z něj samy vyplývají. Zde ještě shrnutí v několika bodech, s případným doporučením do praxe:

- * **Vhodné ukládání menšího počtu hodin OPP** může mít pozitivní vliv na úspěšnost odsouzeného. A to nejen co do vykonání trestu OPP, ale i pro jeho další posun v životě. Výhled menšího počtu hodin k odpracování může působit na odsouzeného motivačně, na rozdíl od sazby 300 hodin, která vzbuzuje neurčitou představu nekonečné práce. Brzké odpracování trestu pak může odsouzenému přinést mj. důležitý povzbuzující pocit úspěchu. – Je pozitivním trendem, že soudy ustupují od takřka paušálního výběru vyšší výměry ze zákonem stanoveného rozmezí 50 až 300 hodin. (viz podkapitola 4.2.)
- * **Jednání s pachatelem ještě před případným uložením trestu OPP** (tj. předjednání trestu OPP na žádost státního zástupce nebo soudu) usnadňuje následující komunikaci, umístění odsouzeného k poskytovateli atd. V případech, kdy pachatel způsobil trestným činem škodu, může napomoci k náhradě škody poškozenému. Pachatel je totiž v době nejistoty před odsouzením více motivovaný k nápravě než následně, když už mu je uložen trest OPP a když neuhrazení škody není již v trestním řízení nijak postiženo. – Systematicky této fáze řízení a předpokládaného stavu vyšší motivace pachatelů využíváno není. (viz podkapitola 4.4.)
- * V okresech Kroměříž a Prostějov je - **vzhledem k velkému množství malých obcí - příležitostí možnost oslovení obcí jako potencionálních poskytovatelů prostřednictvím mikroregionálních uskupení**, do kterých se obce sdružují. Mikroregiony samostatně by se z administrativních důvodů poskytovatelem zřejmě nestávaly, třebaže jsou právníckými osobami (možnost již konzultována). Jde ovšem o významnou platformu k seznámení zástupců obcí s daným tématem. (Společná prezentace tématu může být efektivní a může být místem, kde má např. starosta obce, který dosud o roli poskytovatele neuvažoval, možnost vidět, že jiná obec jako poskytovatel

úspěšně a prospěšně funguje. Ale také mohou být sdíleny negativní zkušenosti.)

- * **Potýkání se s nespolehlivostí odsouzených v docházce k výkonu prací** ztěžuje fungování poskytovatelů, případně odrazuje od přijetí role poskytovatele. – Formálně nad odsouzeným visí hrozba přeměny trestu OPP na odnětí svobody, když „bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací, jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně tento trest ve stanovené době nevykonává (viz § 65 odst. 3 TZ)“. Nicméně, aby došlo k rozhodování soudu o přeměně, musí v určité intenzitě docházet k porušování pravidel a povinností, a poskytovatelé se tak chtě nechtě musí potýkat s odsouzenými, kteří nedocházejí zcela řádně k výkonu prací. Vedle toho není žádoucí jen evidovat, zda odsouzení řádně vykonávají alternativní trest, nebo „jsou na přeměnu“. Je vhodné odsouzené podpořit, aby výkon trestu OPP zvládli, přestože jim chybí pracovní návyky, potýkají se závislostmi atd. = *Je nezbytné hledat cesty, jak podpořit obce a jiné poskytovatele, aby nabízeli místa k výkonu trestu OPP, přestože narazí na nespolehlivé odsouzené, a zároveň hledat cesty napomáhající ke změně u odsouzených a v jejich motivaci (např. prostřednictvím sociální práce, doprovázení, volby konkrétní práce či způsobu jejího zadávání, aj.). V případě, že určitý přístup k odsouzeným zlepšující jejich docházku k výkonu OPP bude zobecnitelný či přenositelný, je třeba zvážit, zda jej mohou uplatňovat samotní poskytovatelé, či zda by např. pro určitý typ odsouzených neměl existovat specializovaný poskytovatel.*

- * **Zákon dává prostor pro individuální přístup k odsouzeným, kteří selhávají** ve výkonu trestu OPP (možnost soudu rozhodnout dle § 65 odst. 4 TZ o uložení přeměřených omezení nebo povinností či dohledu) – Tento prostor pro motivaci odsouzeného, resp. jakousi podpůrnou práci s ním není systematicky využíván.

9. Zdroje dat

Kromě veřejně dostupných dat publikovaných Českým statistickým úřadem (czso.cz) a dat zpracovávaných Probační a mediační službou bylo při této analýze vycházeno též z těchto pramenů:

- Agendy Probační a mediační služby v letech 2018–2022. Probační a mediační služba. Praha 2023 - https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2023/03/statistiky_agendy_pms_2018-2022.pdf
- Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2022, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 2023 - https://www.iksp.cz/storage/169/479_Analyza-trendu-kriminality-v-Ceske-republice-v-roce-2022.pdf
- Interaktivní mapa kriminality spravovaná Policií ČR - <https://kriminalita.policie.cz/>
- Interaktivní mapa sociálně vyloučených lokalit - https://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/www/index2f08.html?page=iframe_orp
- Text Odboru pro sociální začleňování (Agentura) MMR ČR o kriminalitě v sociálně vyloučených lokalitách - <https://www.socialni-zaclenovani.cz/oblasti-podpory/bezpecnost/>
- Ukládání alternativních trestů v praxi - <https://justice.cz/web/msp/alternativni-tresty/-/clanek/ukladani-alternativnich-trestu-v-praxi>
- Zpráva o situaci na krajském trhu práce, o realizaci APZ v roce 2023 a strategie APZ pro rok 2024. Úřad práce České republiky, Krajská pobočka v Olomouci. Olomouc 2024 - https://www.uradprace.cz/documents/37855/911702/Rocni_OLK_2023.pdf/6c3f6186-2baa-7a4e-3e6f-bfb81b799893
- Zpráva o stavu romské menšiny v kraji za rok 2011 Olomouckého kraje; novější nedohledaná
- Zpráva o stavu romské menšiny v kraji za rok 2022 zpracovaná zlínským krajským koordinátorem pro romské záležitosti – <https://zlinskykraj.cz/narodnostni-mensiny-a-romska-problematika>

10. Seznam tabulek

Tabulka 1 Počty obyvatel v nejlidnatějších obcích okresu Kroměříž.....	5
Tabulka 2 Počty obyvatel v nejlidnatějších obcích okresu Prostějov	6
Tabulka 3 Počet a procentuální podíl trestů úspěšně vykonaných aj.	12

11. Seznam obrázků

Obrázek 1 Okres Kroměříž v mapě ČR	4
Obrázek 2 Okres Prostějov v mapě ČR.....	4
Obrázek 3 Grafické znázornění počtu obyvatel	6
Obrázek 4 Grafické znázornění poměru trestných činů	10